

**UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
ȘCOALA DOCTORALĂ ȘTIINȚE UMANISTE ȘI ALE EDUCAȚIEI**

CONSORTIU: Universitatea de Stat din Moldova (USM), Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți (USARB), Centrul Universitar „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul în cadrul Universității Tehnice a Moldovei

Cu titlu de manuscris:
CZU: 94 :316.728(478)''19''(043.3)

FONDOS AUREL

**VIAȚA COTIDIANĂ ÎN BASARABIA ANILOR '30 AI SECOLULUI AL XX-LEA
611.02. ISTORIA ROMÂNILOR (PE PERIOADE)**

611.02. ISTORIA ROMÂNILOR (PE PERIOADE)

Rezumatul tezei doctor în istorie

Chișinău, 2026

Teza a fost elaborată în cadrul Școlii Doctorale Științe Umaniste și ale Educației a Universității de Stat din Moldova.

Conducător științific:

ENCIU Nicolae, doctor habilitat în istorie, conferențiar universitar.

Membrii Comisiei de îndrumare:

XENOFONTOV Ion Valer, doctor în istorie, conferențiar universitar;

CIOBANU, Vitalie, doctor în istorie;

MANOLACHE Constantin, doctor habilitat în politologie, conferențiar universitar.

Componenta Comisiei de doctorat:

Președinte: PETRENCU Anatolie, doctor habilitat în istorie, profesor universitar, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea de Stat din Moldova;

Conducător științific: ENCIU Nicolae, doctor habilitat în istorie, conferențiar universitar, Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova;

Referent 1: CONDRATICOVA Liliana, membru corespondent, doctor habilitat în istorie, doctor habilitat în studiul artelor, conferențiar universitar, Academia de Științe a Moldovei;

Referent 2: XENOFONTOV Ion Valer, doctor în istorie, conferențiar universitar, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea de Stat din Moldova;

Referent 3: BURLACU Valentin, doctor în istorie, conferențiar universitar, Agenția pentru Știință și Memorie Militară;

Secretar științific: BEȚIVU Nadejda, Școala Doctorală Științe Umaniste și ale Educației, Universitatea de Stat din Moldova.

Susținerea va avea loc pe 30 octombrie 2026, ora 14:00, în ședința publică a Comisiei de doctorat din cadrul Școlii Doctorale Științe Umaniste și ale Educației a Universității de Stat din Moldova, în auditoriul 530, blocul central al USM, str. Alexie Mateevici 60, Chișinău, Republica Moldova.

Teza de doctorat și rezumatul pot fi consultate la Biblioteca Națională a Republicii Moldova, Biblioteca Centrală a Universității de Stat din Moldova și pe pagina web a ANACEC (<https://www.anacec.md/>).

Rezumatul a fost expediat la data de 30 septembrie 2026.

Autor:

FONDOS Aurel

Conducător științific:

ENCIU Nicolae, doctor habilitat în istorie, conferențiar universitar

Președinte al Comisiei de doctorat:

PETRENCU Anatolie, doctor habilitat în istorie, profesor universitar

© Fondos Aurel, 2026

CUPRINS

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII.....	4
CONȚINUTUL TEZEI.....	8
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI.....	25
BIBLIOGRAFIE.....	28
LISTA PUBLICAȚIILOR AUTORULUI LA TEMA TEZEI.....	31
ADNOTARE.....	32
ANNOTATION.....	33
АННОТАЦИЯ.....	34

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța temei abordate. Istoria vieții cotidiene constituie un domeniu inovator al istoriografiei contemporane, situat la intersecția interdisciplinară dintre istorie, antropologie culturală, sociologie, științe politice, juridice și cele ale comunicării. Această paradigmă de investigație permite deconstruirea marilor narațiuni politice și reconstituirea fațetelor complexe ale existenței umane în raport cu propria identitate, cu alteritatea, cu spațiul intim al familiei și cu cel public al comunității.

Raportarea cotidianului la un segment istoric determinat devine esențială pentru decodificarea continuităților și discontinuităților care au modelat biografiile individuale și colective. Din această perspectivă, perioada interbelică reprezintă pentru spațiul românesc o temporalitate definită de comuniunea națională realizată în urma Unirii din 1918, fenomen care a fundamentat o mentalitate colectivă distinctă. Într-un interval temporal restrâns, românii basarabeni au traversat transformări profunde sub impactul noilor realități politice, al reformelor economice și al proceselor complexe de unificare și de modernizare a statului național unitar – componente structurale care le-au reconfigurat existența cotidiană. În acest context general, investigarea deceniului al patrulea al sec. al XX-lea în Basarabia capătă o relevanță academică majoră, fiind circumscrisă unei interogații istoriografice fundamentale privitoare la mutațiile experienței cotidiene a populației generate de concurența polivalentă dintre vectorii modernizării statale, persistența structurilor tradiționale, efectele crizei economice globale, transformările politice și particularitățile regionale specifice epocii.

Dacă primul deceniu postunire a fost unul al forjării naționale, de cuprindere într-un sistem unic al tuturor provinciilor românești venite din diferite imperii ruinate (Imperiul Rus, Imperiul Austro-Ungar), atunci veriga de legătură pentru cel de-al doilea deceniu al Unirii a fost marcată de profundă criză pe dimensiune economică și socială, care, în mod evident, a perturbat și viața politică internă, iar cetățenii români – martori direcți ai acestor evenimente radicale – au trebuit să se racordeze rapid și zilnic la acest flux impulsiv de transformări care i-au (re)modelat într-o concurență dură cu propria sa existență. În pofida politicilor unificatoare și modernizatoare implementate de instituțiile statului român, basarabenii au manifestat un comportament marcat de tradiții și modele de comportament patriarhale menținute rigid pe parcursul evoluției istorice. Din această perspectivă, cercetarea analizează viața cotidiană nu ca pe un proces liniar, ci ca pe un amalgam tensionat între asimilarea noilor norme și conservarea practicilor vechi.

Viața cotidiană a românilor basarabeni din perioada interbelică a modelat mentalitatea colectivă și cea identitară, reprezentând o altă formă decât cea desfășurată anterior – perioada

imperială – dar asupra căreia se va interveni violent, prin intermediul mecanismului politico-ideologic, în perioada ulterioară, cea sovietică.

În spațiul public și familial s-a transmis transgenerațional o memorie colectivă nostalgică sau, dimpotrivă, critică cu privire la „perioada românească”. Acest jalon identitar îmbină adesea memoria subiectivă cu distorsionări ideologice suprapuse ulterior în perioada sovietică prin mecanisme politico-propagandistice violente. Evaluarea riguroasă a acestui stil de viață prin prisma cercetărilor științifice actuale este imperativă pentru a oferi un fundament științific valid, capabil să contracareze abordările tendențioase din trecut.

Drept urmare, se constată necesitatea de a aborda viața cotidiană în Basarabia în anii '30 ai sec. al XX-lea prin scoaterea în evidență a particularităților generale și a celor specifice reieșind din factorii istorici, socioculturali și spirituali analizați prin prisma evoluției istorice a spațiului vizat și având drept platformă de cercetare informații cu substrat istoric, precum și prin apelarea la o varietate de surse istorice primare.

Motivația alegerii subiectului derivă direct din absența unei lucrări științifice monografice în istoriografia românească și internațională care să abordeze integrat, analitic și complex dinamica vieții cotidiene din Basarabia pe parcursul deceniului patru al sec. al XX-lea. Lucrarea oferă astfel un suport științifico-cognitiv indispensabil pentru înțelegerea modului în care comunitățile locale au resimțit, au negociat și au asimilat procesul de integrare în spațiul cultural și politic al României, oferind totodată un fundament valid capabil să contracareze evaluările subiective și tendențioase din trecut.

Problema cercetării rezidă în existența unei profunde contradicții și a unei asimetrii structurale între eforturile intense de integrare instituțională, legislativă și administrativă a Basarabiei în cadrul României și persistența, la nivelul maselor, a unor structuri socio-culturale, mentalități și practici cotidiene moștenite din perioada țaristă. Această tensiune conceptuală este amplificată, pe de o parte, de decalajul major dintre politicile statale de accelerare a modernizării și rezistența comportamentelor tradiționale – vizibilă în clivajul acut dintre mediul urban și cel rural –, iar pe de altă parte, de distanța critică dintre normele juridice oficiale și comportamentul cotidian efectiv adoptat de populația basarabeană în perioada de referință.

Scopul demersului științific rezidă în reconstituirea și analiza vieții cotidiene în Basarabia în anii '30 ai sec. al XX-lea, în contextul evoluțiilor socio-economice, politice și cultural-religioase din România interbelică.

În urma precizării scopului, am considerat necesară realizarea următoarelor **obiective**: 1. Analiza istoriografiei și a surselor documentare pentru a identifica nivelul de cercetare a vieții cotidiene în Basarabia în anii '30 ai sec. al XX-lea; 2. Identificarea principalilor factori

demografici, socio-economici și politici care au influențat viața cotidiană a Basarabiei în perioada cercetată; 3. Examinarea influenței mediului cultural-spiritual și a prezenței Armatei asupra cotidianului basarabean; 4. Cercetarea condițiilor materiale ale existenței cotidiene prin analiza locuirii, vestimentației, alimentației și accesului populației la asistența sanitară; 5. Reconstituirea practicilor și experiențelor familiale, a etapelor ciclului vieții, a normelor morale și a comportamentelor caracteristice societății basarabene.

Ipoteza de cercetare. Integrarea Basarabiei în cadrul României nu a determinat o uniformizare rapidă a vieții cotidiene, ci a produs o combinație între practici tradiționale, instituții și modele moderne, ritmul transformărilor fiind diferit în funcție de mediul social, urban/rural și de nivelul economic.

Sinteza metodologiei de cercetare și justificarea metodelor de cercetare alese. Ca o sinteză a literaturii de specialitate cercetate, profund marcate de instrumentarul științific al antropologiei istorice abordate de către *Școala de la Annales* din Franța [13], prin sintagma *viață cotidiană* avem în vedere o gamă de activități obișnuite ce formează rutina zilnică a individului, cum ar fi familia, alimentația, locuința, vestimentația, igiena, sănătatea, practicile sociale etc. În funcție de categoria socială, considerăm că viața politică, administrația, armata, relațiile internaționale etc. reprezintă componente ale vieții cotidiene sau factori externi care influențează cotidianul. De exemplu, pentru un militar, armata poate constitui o componentă a vieții cotidiene, în timp ce pentru un civil (departe de viața cazonă) reprezintă un factor extern. Școala Annales a oferit concepții teoretice de integrare interdisciplinară a faptelor și evenimentelor istorice, în mod special a vieții cotidiene cu reflecții directe în domeniul științelor socio-umanistice. Evident, în cazul nostru această viață de zi cu zi am raportat-o la Basarabia pe parcursul anilor anii '30 ai sec. al XX-lea. În abordarea temei în cauză am apelat la mai multe metode științifice de cercetare însă cea istorică rămâne a fi cea de bază. Drept urmare, în economia demersului științific prevalează literatura științifică fundamentală și aplicativă din domeniul istoriei și a disciplinelor sale conexe (arhivistica, onomastica, genealogia etc.) sau a domeniilor apropiate (etnografia, antropologia, sociologia istorică, geografia ș.a.). *Metoda istorică*, precum și cea *sistemică*, este utilizată pentru a identifica palierul cronologic specific al vieții de zi cu zi în Basarabia românească. *Analiza sincronă* este aplicată pentru a cerceta viața cotidiană din Basarabia în aceeași perioadă cu alte provincii românești, constatându-se în felul acesta ezitarea sau deschiderea spre modernizare sau la tergiversarea față de anumite acțiuni improprii tradițiilor locale. Prin *metoda structurală* putem stabili legăturile dintre diferite componente ale vieții cotidiene (populația, activitățile comunității urbane și rurale, cultura, arta, religia etc.). Aplicarea *metodei analizei critice* ne permite să cercetăm diferite dimensiuni ale comportamentului uman,

inclusiv a culturii igienice, a moralității și viciilor etc. *Metoda comparativă* rezidă în identificarea trăsăturilor generale și distincte ale diferitelor aspecte ale vieții cotidiene din Basarabia, prin raportarea acestora la realitățile celorlalte provincii românești. Demersul analitic este completat prin abordări dihotomice, ce vizează discrepanțele dintre mediul urban și cel rural, respectiv dintre mediul civil și cel militar, evidențiind totodată mutațiile și particularitățile modului de viață înregistrate pe diferite segmente cronologice ale perioadei cercetate. *Metodele antropologiei vizuale* a constatat în redarea interpretărilor surselor iconografice (fotografiilor de epocă) pentru a înțelege mai bine componentele vieții cotidiene (familia, locuința și vestimentația, alimentația, infrastructura etc.). În felul acesta am avut posibilitatea să coroborăm diversitatea de izvoare istorice. Informațiile statistice (în mod special datele statistice ale Recensământului general al populației din 1930) au fost descifrate prin apelarea la *analiză* și *sinteză*, parcurgând, în felul acesta traseul de la componenta *cantitativă* la cea *calitativă* a elementelor inerente ale vieții cotidiene. *Analiza critică* ne permite să coroborăm diversitatea de surse și să abordăm critic diferite aspecte ale vieții cotidiene. *Abordarea interdisciplinară* permite îmbinarea metodologiilor istorice cu concepte din domeniile sociologiei, antropologiei, economiei, demografiei etc. pentru a reconstitui mentalitățile, comportamentele sociale și impactul politicilor de stat asupra vieții de zi cu zi a populației basarabene în perioada vizată. *Principiul cronologic* și cel *problematic* ne-a creat parcursul teoretic al cercetării și ne-a focusat atenția asupra temei științifice enunțate. Componentele teoretice și cele metodologice reprezintă platforma științifică care ne permit să deschidem noi perspective de investigație științifică a vieții cotidiene în Basarabia.

Cadrul cronologic al cercetării circumscrie anii '30 ai sec. al XX-lea, segment temporal ce corespunde, în linii mari, celui de-al doilea deceniu interbelic de după Marea Unire din 1918. Limita cronologică inferioară (1930) este determinată de declanșarea mării depresiuni economice mondiale, ale cărei repercusiuni s-au resimțit direct și profund asupra tuturor dimensiunilor vieții cotidiene din spațiul românesc. Jalonul cronologic superior este fixat la 28 iunie 1940, momentul anexării Basarabiei de către URSS, care a provocat o ruptură brutală în evoluția firească a regiunii și o transformare radicală a existenței zilnice a populației locale, constrânse să se adapteze rigorilor regimului de ocupație sovietică, marcând, astfel, încheierea cadrului istoric în care este studiat cotidianul în lucrarea de față. Fluxul temporalității în cazul vieții cotidiene basarabene a fost afectat de dificultățile economice, activizarea mișcărilor extremiste, trecerea de la democrație la dictatură. De aceea, acest arc cronologic nu este perceput ca fiind unul omogen sau uniform în planul dimensiunii cotidiene.

CONȚINUTUL TEZEI

Teza de doctor în istorie este compusă din adnotări în limbile română, engleză și rusă, lista figurilor și abrevierilor; introducere; trei capitole divizate în subcapitole; concluzii generale și recomandări; bibliografie; anexe; declarația privind asumarea răspunderii; CV-ul autorului.

Introducerea include următoarele elemente: actualitatea și importanța temei abordate, încadrarea temei în preocupările istoriografice internaționale, naționale și zonale, problema cercetării, scopul și obiectivele lucrării, ipoteza de cercetare, sinteza metodologiei de cercetare și justificarea metodelor de cercetare alese, segmentul cronologic, cadrul geografic, noutatea și originalitatea lucrării, rezultatele științifice obținute, semnificația teoretică, valoarea aplicativă, aprobarea rezultatelor și sumarul compartimentelor tezei.

În **Capitolul 1**, „Istoriografia și sursele istorice”, se abordează arealele istoriografice ale temei abordate ce țin de istoriografia românească interbelică, istoriografia sovietică, istoriografia din România, istoriografia Occidentală și istoriografia din Republica Moldova, precum și analiza surselor istorice clasificate.

În funcție de percepțiile epocii, de specificul spațiilor socio-culturale, de impactul regimurilor politice succesive, precum și de turbulențele ideologice ce au marcat sec. al XX-lea și de distanța temporală față de fenomenele descrise, stadiul cercetării privind evoluția vieții cotidiene în Basarabia anilor '30 poate fi segmentat pe baza următoarelor paliere cronologice, politico-istoriografice și geografice: istoriografia românească interbelică și din anii celui de-Al Doilea Război Mondial, istoriografia sovietică, istoriografia din România, istoriografia din Republica Moldova și istoriografia occidentală.

Analiza producției istoriografice interbelice și din perioada celui de-Al Doilea Război Mondial evidențiază o abordare puternic condiționată de contextul politic al Unirii din 1918 și de imperativele unificării spațiului național. În acest cadru, viața cotidiană a românilor basarabeni a fost reflectată cu precădere prin prisma sistemului educațional-cultural, autorii epocii fiind ei înșiși exponenți ai elitei intelectuale, iar scrisul istoric are o pronunțată dimensiune emoțional-patriotică, subordonat discursului integrator al epocii. Din perspectivă structurală, istoriografia perioadei de referință are două orientări complementare. Din prima categorie fac parte cercetătorii băștinași (Ștefan Ciobanu, Petru Cazacu, Gheorghe Bezviconi, Alexandru Boldur), care au furnizat analize statistice riguroase și lucrări axate pe evoluția culturii și societății. A doua categorie o reprezintă documentariștii vizitatori (Emanoil Gheorghiu, Ion Mateiu, Ion Nistor), care au evoluat într-o dublă ipostază: de cercetători ai fenomenului și de surse istorice directe.

În istoriografia sovietică, problematica vieții cotidiene în Basarabia interbelică nu a constituit o temă de cercetare sine stătătoare, fiind complet marginalizată din punct de vedere conceptual. Din cauza barierelor ideologice stricte, realitățile cotidiene ale populației din această provincie nu au fost analizate prin prisma istoriei sociale sau a mentalităților, ci au fost instrumentalizate politic. Așa cum demonstrează cercetătorul Valentin Burlacu, în Moldova sovietică știința istorică a plătit tribut sistemului de propagandă de sorginte comunistă [14]. Această instrumentalizare academică din RSSM nu a fost un fenomen izolat, ci a reprezentat continuarea firească a directivelor ideologice experimentate anterior în stânga Nistrului. Prin instrumentalizarea științei subordonate organelor de partid și de stat și prin substituirea analizei de istorie socială sau a mentalităților cu lozinci kominterniste, acest discurs academic nu a urmărit reconstituirea cotidianului basarabean din deceniul patru, ci a funcționat exclusiv ca un instrument de inginerie identitară și de justificare a rapturilor teritoriale.

Evoluția scrisului istoric din România reflectă o trecere graduală de la cenzura geopolitică din perioada comunistă către o diversificare metodologică în etapa postdecembristă. Abordarea vieții zilnice a românilor în perioada interbelică, ca domeniu distinct al cercetărilor științifice îl asociem cu numele istoricului Ioan Scurtu. Cercetătorul consideră că „viața cotidiană – adică viața de fiecare zi – constituie cea mai importantă parte a existenței umane” [18, p. 7].

Dacă în regimul totalitar problematica Basarabiei interbelice și a cotidianului a fost sever restricționată – supraviețuind fragmentar doar în studii conexe de etnografie, antropologie sau istorie a mentalităților –, prăbușirea barierelor ideologice a permis alinierea istoriografiei românești la paradigmele occidentale ale microistoriei. Această mutație conceptuală a consacrat istoria vieții de zi cu zi ca un domeniu autonom și fundamental pentru înțelegerea existenței umane, oferind grile analitice complexe. Redescoperirea Basarabiei interbelice începând cu anii '90 a urmat o traiectorie ce a evoluat de la reconsiderarea procesului politic de integrare statală și identitară spre o nișare tematică științifică.

În cercetarea subiectului referitor la viața cotidiană în Basarabia interbelică în general și a celui de-al doilea deceniu postunire, discursul istoriografic din Republica Moldova, în mod special, constatăm două etape majore ale gradului de cercetare a temei în cauză.

Dacă în anii '90 elaborările istoriografice erau direcționate spre recuperarea „petelor albe” în demersul istoriografic ce se referă la perioada interbelică, publicându-se lucrări ce aveau menirea să contrabalanseze discursul istoriografic sovietic, puternic ideologizat, atunci, pe de altă parte, constatăm un discurs puternic marcat de renașterea națională, de recuperare a identității naționale, de reabilitare a personalităților marcante de epocă, de revenire la mesajul imprimat în lucrările istoricilor Unirii. După anul 2000, constatăm o diversificare a problemei

științifice abordate, inclusiv țintirea unor teme mai înguste și a sincronizării metodologice internaționale. Autorii, în urma unei „revoluții a arhivelor”, au acces la mai multe surse istorice, ceea ce, evident, a dus la îmbunătățirea discursului istoriografic. Istoriografia din Republica Moldova (inclusiv cele elaborate în colaborare de autori de pe ambele maluri ale Prutului) referitoare la modul de viață interbelic relevă o revenire la valorile naționale, o redescoperire a propriei identități profund marcată de imixtiunea factorului politic în perioada sovietică [12; 15; 16; 17; 23, pp. 240-248]. Totodată, constatăm dezechilibre ale discursului istoriografic referitor la cotidianul urban versus cel rural, ceea ce se urmărește a fi studiat în lucrarea de față.

Autorii occidentali analizează viața de zi cu zi la intersecția dintre eforturile masive de modernizare ale statului român (cum ar fi politicile educaționale) și rezistența realităților din teren: instabilitate administrativă, clivaje identitare, vulnerabilități de frontieră și conflicte religioase sau politice.

Coroborarea riguroasă a literaturii de specialitate cu izvoarele istorice constituie fundamentul metodologic necesar pentru o reconceptualizare profundă și nuanțată a vieții cotidiene din Basarabia în cadrul cronologic nominalizat.

Au fost studiate materiale inedite depistate în *fondurile de arhivă* ale Republicii Moldova și cele din România. Corpusul documentar depistat în fondurile Agenției Naționale a Arhivelor acoperă eșalonul administrativ-teritorial central și local interbelic, documente asociaționale și cartografice [2]. Un alt set de documente inedite cercetate de noi au fost cele de la Arhivele Naționale ale României [1]. În Arhivele Militare Naționale Române, Depozitul Central de Arhivă Pitești „General Grigore Constandache” am depistat surse istorice care redau percepțiile generale ale garnizoanelor militare românești din Nordul Basarabiei, în raport cu mediul în care activau [3]. Un alt tip de surse istorice utilizate în elaborarea lucrării științifice o reprezintă *documentele editate* de istoricii români. Ritmul oficial al vieții cotidiene românești interbelice, inclusiv al celei basarabene a fost oferit de *legile fundamentale* și de *actele legislative*. O istorie personalizată a vieții cotidiene a fost surprinsă prin ochii martorilor oculari ai timpului în cauză. În acest sens, am apelat la *jurnale*, *memorii* și *interviuri* ale personalităților care au trăit pulsul dinamic al vieții cotidiene basarabene. Un alt gen de documente utilizate în lucrarea de față se referă la *sursele orale*. În acest sens sunt relevante interviurile cu istoricul Vladimir Potlog, care a oferit mărturii ce redau componente ale vieții private, cum ar fi viața în mediul rural, vestimentația, relațiile dintre mediul civil și cel militar, percepții imagologice [4]. Materialele publicistice din presa de epocă au fixat totalitatea de componente ale vieții cotidiene. Un valoros izvor istoric utilizat pe deplin în elaborarea lucrării de față l-au constituit *datele statistice*. O platformă fundamentală am putut-o extrage din Recensământul general al populației României

din 29 decembrie 1930, care ne oferă o gamă extinsă de informație despre subiectul cercetării, și anume populația Basarabiei din anii '30 din perspectiva mai multor factori, cum ar fi după sex, stare civilă, grupe de vârstă, gospodării, infirmități, populația flotantă, neam, limbă maternă, religie, știința de carte, locul nașterii, situația în gospodărie, menaje colective, mărimea gospodăriilor, cunoașterea limbii române, cetățenia, vârsta, populația după situația în profesie, instrucție și neam, pe clase de profesii și a. [5]. Pe parcursul elaborării lucrării am atras atenția și asupra diversității de *surse iconografice* care pot acoperi mai multe aspecte ale vieții cotidiene. În acest sens, menționăm că am studiat setul de fotografii referitoare la Basarabia din perioada interbelică din Fondul foto al Bibliotecii Naționale a României. O importantă sursă iconografică depistată de noi în fondurile arhivistice este reprezentată de F. 2983 „Gheorghe Bezviconi” al ANA care ne oferă o suită de imagini ale cotidianului elitei basarabene din segmentul cronologic vizat. Fondul foto al Muzeului de Istorie și Etnografie Orhei ne oferă surse iconografice din viața rurală a satului basarabean din perioada vizată în lucrarea de față.

În contextul particular al cercetării vieții cotidiene din Basarabia anilor '30, coroborarea sistematică a izvoarelor istorice a constituit o necesitate metodologică imperativă, determinată de complexitatea structurală a obiectului de studiu. Rutina zilnică a populației – marcată de dinamica igienei, alimentației ori a consumului cultural – nu se lasă capturată integral de niciun document luat izolat. Coroborarea a fost stringentă pentru a media între tendința arhivelor de stat de a înregistra cu precădere problemele și abaterile sociale (deoarece instituțiile consemnau societatea doar în momentele de criză, riscând să proiecteze o imagine artificial negativă a provinciei) și prezentarea deformată a realității din cadrul memoriilor și surselor iconografice (marcate de interese propagandistice, șocuri culturale personale sau regizări estetice). Totodată, confruntarea izvoarelor a facilitat transferul epistemologic de la abordarea cantitativă a recensămintelor și anuarelor statistice la dimensiunea calitativă a istoriei orale și a presei de epocă.

Capitolul 2, „Factori socio-economici, politici și cultural-instituționali ai vieții cotidiene în Basarabia anilor '30 ai sec. al XX-lea” vizează cercetarea populației din perspectivă cantitativă în contextul proceselor demografice, politica în cotidian, veniturile și cheltuielile populației, viața culturală și religioasă, fiind elaborat un studiu de caz: impactul Armatei Române asupra vieții cotidiene.

La 1 ianuarie 1940, populația totală a Basarabiei a fost de 3.191.016 de locuitori, înregistrând o creștere de 326.614 de persoane ale ambelor sexe de la recensământul populației din 29 decembrie 1930 sau 11,4 %, și, respectiv 1,2 % anual. Este o creștere semnificativă, chiar dacă, în această perioadă, a fost înregistrată și o creștere a migrației populației. Potrivit

istoricului Nicolae Enciu, în anii 1930-1940, fluctuațiile au variat între 27.000 și 50.000 de persoane pe an (sau 9-20%) [21, pp. 55-75; 14, p. 242, 336]. Balanța raportului dintre mediul rural *versus* cel urban, înclina, în mod evident, spre lumea satelor.

Viața de zi cu zi a majorității basarabenilor, care locuiau în mediul rural, era una profund legată de pământ, de temporalitatea agricolă și de rigurile economice ale supraviețuirii rurale. Caracterul profund patriarhal al gospodăriilor (unde bărbații dețineau monopolul decizional) contrasta flagrant cu realitatea cotidiană a muncii fizice de pe câmp, unde populația feminină deținea o pondere numerică superioară, ducând o dublă povară, domestică și economică. Cotidianul basarabean era profund sacralizat, instituția Bisericii și confesiunea constituind principalul liant social și cel mai rigid filtru normativ al moralității și interacțiunii publice. Mentalul colectiv era dominat de conservatorism, tradiționalism și o rezistență organică la asimilarea dinamicilor de modernizare de tip occidental, specifice marilor centre urbane. Multe orașe basarabene de dimensiuni mici (de exemplu, Hotin, Orhei) aveau un profil puternic ruralizat, unde locuitorii practicaau în continuare agricultura, estompând granița socio-culturală reală dintre sat și oraș.

Dacă anii '20 ai sec. al XX-lea au fost marcați de entuziasmul major ale generației Uniri, reprezentanții cărora s-au implicat plener în viața politică românească, puternic influențată de activitatea dinamică a Partidul Național Liberal (PNL) și Partidul Național Țărănesc (PNT) și implicarea activă a cetățenilor în viața publică, atunci anii '30, profund marcați de criza economică mondială și de situația internațională incertă se întrevăd ca o perioadă de criză a sistemului democratic, de o intensificare a mișcării de extrema dreaptă și de instituire a dictaturii regale. Elementul politic a pătruns în cotidianul vieții din spațiul pruto-nistean marcând opțiuni pentru anumite forțe politice. Viața democratică a alunecat încet spre cea de dictatură. Prin pulverizarea autorității locale (fluctuația prefecților), centralizarea birocratică din 1932 și uniformizarea carlistă din 1938, politicul a încetat să mai fie un cadru juridic exterior, invadând obsesiv viața zilnică a cetățeanului. Se constată decepții ale profilului politicianului, care pierdea din imaginea de onestitate și de interes pentru binele public spre cea de om zgârcit, mercantil interesat doar de scopuri meschine și individuale. Dacă în anii '20 cotidianul urban și rural era animat de dezbaterile dinamice ale PNL și PNT, oferind o supapă de exprimare publică, în anii '30 spațiul public devine controlat și uniformizat. Oamenii sunt constrânși să își restructureze sociabilitatea zilnică: discursul critic dispare din cafenele, piețe și adunări de teama aparatului de siguranță, iar înregimentarea în Frontul Renașterii Naționale devine o condiție obligatorie pentru păstrarea slujbelor sau obținerea de favoruri administrative. Timpul liber și ritualurile publice

sunt confiscate de manifestările de cult al personalității regelui, politicul devenind o prezență sufocantă și obligatorie în habitusul zilnic.

Viața cotidiană din Basarabia anilor '30 a fost afectată de crizelor climatice, prăbușirea prețurilor agricole, presiunile fiscale, declanșând mecanisme de autoapărare comunitară și tendințe migratoare care au periclitat însăși coeziunea și disoluția comunităților rurale tradiționale. Deși teoretic integrată în piața națională unificată, Basarabia a suferit din cauza unei poziții geografice periferice dublate de politici tarifare asimetrice la nivelul transportului feroviar. Distanțele mari față de porturile maritime principale și granițele vestice au scumpit masiv logistica, de aceea produsele basarabene de export se vindeau local la prețuri subevaluate, iar importurile necesare erau disproporționat de scumpe. Investigațiile din anii '30 la capitolul venituri și cheltuieli ale populației demonstrează că o parte din bunurile produse într-o exploatare agricolă erau consumate de către familia proprietarului, în timp ce o altă parte rămânea destinată vânzării pe piață.

Fundamentul cultural-spiritual a fost cel care și-a lăsat o amprentă majoră asupra vieții cotidiene a populației din Basarabia în deceniul patru. Acest factor determinant al vieții de zi cu zi ținea de mentalul colectiv creat pe parcursul mai multor veacuri, fiind însă puternic influențat și de tradiții, interferențe culturale, sentimente și pietăți religioase, adaptare la noi inovații și percepții de epocă, la curenți de opinie, schimbări de paradigmă. Din perspectivă cultural-instituțională menționăm faptul că în Basarabia au fost organizate cămine culturale, care spre sfârșitul deceniului patru erau cele mai numeroase din întregul spațiu românesc. Aceste instituții erau cele mai importante forme de instruire a comunității, reprezentând autentice structuri de emancipare a societății și reîntregire spirituală a populației în cadrul culturii românești, formând spații de comunicare intelectuală și spirituală în cadrul populației [22, pp. 134-145]. O amploare majoră asupra populației a avut-o sistemul educațional. Or, anume în interbelic prin instituirea Facultății de Teologie (1926) și a Facultății de Științe Agricole (1933), extensii ale Universității din Iași, s-au pus bazele învățământului superior în Basarabia. Instituirea acestor facultăți a fost în rezonanță cu interesele populației băștinașe, care era în majoritate ortodoxă și avea drept ocupație de bază lucrarea pământului și creșterea animalelor. Astfel, se conturau premisele formării unei elite intelectuale din rândurile autohtonilor. Biserica îngloba întregul univers spiritual, cultural economic al unei comunități. Această coeziune era asamblată pe realitățile create în epocă, dinamizând în amploare întreaga societate, inclusiv din perspectiva vieții practice. Religia reprezenta axa morală și cronologică a vieții cotidiene. Sărbătorile religioase ritmau munca, odihna, comportamentul social și etica publică. Pietatea colectivă venită prin filiera sentimentului religios o întrevădem și din anumite practici religioase semnalate în epocă.

Sătenii alături de sărbătorile oficiate de Biserică mai țineau o gamă largă de rânduieli pe care instituția ecleziastică creștină nu le admitea; or, aceste ritualuri – apreciate drept un rău social –, țineau de venerarea unor divinități păgâne, având în acest sens o dublare de calendare separate ce țineau de sărbători ce veneau în contradicție cu religia creștină. Combaterea acestor superstiții era pusă pe seama slujitorilor Bisericii, care erau îndrumați să realizeze acest lucru prin vorbă și cu faptă. De aceea se propunea ca la mărturisiri să se dea pe lângă sfaturi și mici canoane.

Prezența Armatei Române în Basarabia anilor '30 a reprezentat un proces complex de „modernizare defensivă”, în care asimilarea culturală, alfabetizarea și dezvoltarea infrastructurii au fost strâns legate de disciplină, menită să protejeze populația în fața provocărilor de securitate din partea răsăriteană a statului român. Pe de o parte, armata s-a afirmat ca un element incontestabil al modernizării, asistenței sociale și ingineriei culturale. Pe de altă parte, aceeași realitate cotidiană a fost profund configurată de funcția sa de coerciție, control și supraveghere a structurilor de stat. Stările de asediu prelungite și rigoarea inflexibilă a tribunalelor militare au amintit constant populației locale că Basarabia era privită prin prisma vulnerabilității geopolitice extreme. Această presiune normativă și administrativă a generat inevitabile tensiuni între civili și militari.

Analiza corelată a celor cinci factori – populația, administrativ-politic, financiar, cultural-spiritual și militar – relevă că realitatea de zi cu zi a Basarabiei nu a constituit un simplu reflex al politicilor de la București, ci un spațiu de negociere, adaptare și tensiune epistemică între proiectul normativ al statului național unitar și provocările generate de structurile sociale locale.

În **Capitolul 3**, „Practicile și experiențele vieții cotidiene în Basarabia”, se analizează familia și ciclul vieții, locuința și vestimentația, alimentația, asistența sanitară și starea de sănătate a populației, moralitatea și viciile.

În privința menținerii formelor tradiționale de manifestare a societății, Basarabia poate fi considerată a fi una din cele mai conservatoare provincii românești. Acest fapt s-a reflectat în menținerea limbii române și păstrării „neștirbite” a obiceiurilor și tradițiilor. În acest fel se vorbește despre o rezistență a basarabenilor „de a rămâne ceia ce-au fost”. Conservatorismul, autentică marcă identitară, s-a menținut și în privința vieții cotidiene. Includerea în spațiul lărgit românesc, noile transformări sociale, evident, nu puteau să treacă neatinse din întregul tablou al vieții cotidiene.

În cazul Basarabiei s-a constatat o anumită reticență față de o dinamizare a cotidianului românesc. Astfel, dacă în privința sistemului educațional acesta era considerat a fi un factor cu o deschidere mai largă spre integrarea în societatea românească, atunci în cazul celulei sociale, cum este familia. O perspectivă de cercetare a familiei din Basarabia poate fi extrasă prin prisma

conceptului de sorginte antropologică al ciclului vieții, abordare reflectată, în mod special, în cercetările folcloristului basarabean Gheorghe Madan [6]. Această interpretare include inerentul proces evolutiv al factorului biologic, coagulând prezentarea unei metode diacronice: nașterea – botezul – căsătoria – decesul. În deceniul patru, acest ciclu al vieții pendula între trecut (tradiție) și un amplu proces de modernizare pe care îl traversa statul român întregit, implicit provincia Basarabia. Ciclu vieții în Basarabia din deceniul patru arată că instituțiile de bază ale vieții private (nașterea și căsătoria) au fost un spațiu de întâlnire între regulile noi și cele vechi. Pe de o parte, statul român interbelic încerca să modernizeze regiunea prin introducerea oficiilor de stare civilă în primării și prin reglementarea divorțurilor în instanță. Pe de altă parte, populația locală a continuat să respecte cu strictețe obiceiurile tradiționale și regulile nescrise din sate, care aveau scopul de a proteja proprietatea pământului și structura familiei agrare în fața schimbărilor din exterior. În mediul urban, etapele ciclului vieții au fost marcate de o tranziție asimetrică, în care standardizarea juridică și birocratică impusă de noile oficii ale stării civile s-a suprapus peste o puternică inerție culturală de sorginte răsăriteană, vizibilă prin menținerea bilingvismului și a preferinței pentru limba rusă în interiorul familiilor de intelectuali și al căsătoriilor mixte.

În intervalul restrâns al anilor '30 ai sec. al XX-lea, structura locuinței românilor basarabeni a înregistrat puține modificări sub impactul proceselor de modernizare a societății. În linii generale, arhitectura domestică și organizarea spațiului de locuit au menținut caracterul tradițional, prezentând particularități locale determinate de condițiile de mediu și de resursele regionale. În schimb, vestimentația a cunoscut transformări structurale semnificative. Această evoluție dinamică a fost receptată cu reținere de către o societate rurală dominată de viziuni conservatoare, reticentă la schimbările comportamentale și estetice rapide ale epocii interbelice. Satele răzeșești de pe pământurile Basarabiei erau prezentate ca având casă cu cerdac și tradiții. De menționat faptul că potrivit unor planuri de edificare a primăriilor mici din Basarabia în anii '30, acestea aveau trăsăturile unor case tradiționale. Atmosfera prietenoasă, „sufletul moldovenesc al basarabeanului” a fost configurată din imaginea casei deschise pentru a întâmpina oaspeții. Folcloristul Petre Ștefănuță prezenta un contrast dintre „casa cea mare” și saloanele de la oraș, deformate cu șamotă, în locul lăzii cu zestre, cu perdele de la fabrică pe la ferestre. În satele aflate în proximitatea localităților urbane masa putea fi amplasată în mijlocul „casei celei mari” [8, p. 1], fiind considerată o influență directă a mediului urban. Sistemul de încălzire a locuințelor era adaptat la combustibilul utilizat în spațiul geografic vizat (lemne, tizic, crengi, tulpini de plante uscate, răpcă, stuf). Din peisajul rural nu făcea lipsă însă nici locuințele sărăcăcioase, improprie unei vieții îndestulate. În presa de epocă circulau cele „Zece porunci ale românului” care înscriau profilul „bunului român”. Cea de-a doua poruncă enunța următoarele:

„Păstrați-vă graiul, portul și obiceiurile cele vechi românești pentru că acestea sunt temeliile întregii națiuni românești” [9, p. 4]. Cu alte cuvinte, sesizăm faptul că menținerea portului popular, ca formă de disciplinare interioară și valoare morală, de legământ cu poporul, se înscria organic în caracteristica de bază a identității, a ancorei la marele transformări de epocă. Spre deosebire de lumea rurală, orașul era atins de procesele de modernizare rapidă. Astfel, portul tradițional (numit și „bătrânesc”), lucrat în întregime de mâna femeii dispărea. Se imita vestimentația purtată în mediul urban. Stofa necalitativă și la prețuri exagerate cumpărată de la piață era prefăcută în „haine după moda orășenilor de la mahala” [8, p. 1]. În presa de epocă se aduceau critici dure faptului că sătenii cumpărau „de la negustori fel de fel de pânzeturi și mătăsuri din urzici putrede, dar scumpe” [10, p. 1]. De menționat faptul că femeile erau mai receptive la asimilarea inovațiilor modei, în comparație cu bărbații. Un accesoriu indispensabil al ținutei fizice o constituie încălțăminte. Dacă în anii '20 fetele plecau la horă încălțate cu papuci, târlci sau chiar desculțe și nu era o rușine, atunci la începutul anilor '30 aveau deja în picioare pantofi. Totodată, este necesar de menționat faptul că pantofii reprezentau un accesoriu de lux, de aceea tinerii se duceau la hram sau la așezămintele monahale cu „pantofii în mână pentru că erau scumpi și mergeau desculți [...], își spălau picioarele și se încălțau” [4, p. 72]. Încălțăminte din Chișinău era comercializată în 24 de unități, existau patru unități specializate în domeniul pantofilor de casă [11, p. 32]. În linii generale, evoluția locuinței și a vestimentației în anii '30 ai sec. al XX-lea din Basarabia o încadrăm în două modele de viață cotidiană divergente: o cultură rural-monahală, axată pe conservarea locuinței patriarhale și confecționarea manuală a hainelor din lână ca strategie de supraviețuire economică, și o cultură urbană de consum, strâns conectată la tendințele și valorile vest-europene. Statul și instituțiile de sprijin (școlile de gospodărie, mănăstirile) au reușit să stabilizeze nivelul de trai din mediul rural prin valorificarea resurselor tradiționale locale, transformând casa și portul în scuturi de identitate națională.

Urmare a întregirii teritoriale și a reformei agrare (care a afectat gospodăriile marilor proprietari) s-a extins geografia și diversitatea de aprovizionare a gospodăriilor cu alimente. Astfel, dacă anterior, în timpul anilor secetoși, sătenii erau obișnuiți să folosească semințele din marile gospodării latifundiare, atunci situația postreformă agrară s-a schimbat în sensul că țăranii nu mai erau dependenți de moșierii aflați la o distanță de până la 100 km. Caracterului agricol al Basarabiei a influențat, în linii generale, tipul de alimentație al populației [15, pp. 281-282]. În anumite spații, natura oferea o hrană diversificată în urma practicării pescuitului și a vânatului. Aceste bogății ale naturii îngrijite de mâinile agricultorilor însă, din păcate, nu întotdeauna au putut asigura un trai decent nici chiar celor care lucrau în aceste domenii economice. Agricultură, fapt bine cunoscut este în dependență directă de factorii climaterici. Spațiul

alimentar a fost apreciat ca fiind unul de rezonanță în viața publică și privată a societății basarabene. Restaurantele, cafenelele, ospătăriile, bodegile din capitala Basarabiei ofereau produse alimentare clasificate în trei clase: supe și borșuri (supă cu carne, supă fără carne, borș cu carne și smântână, borș fără carne, bulion cu pesmeți), mâncăruri cu sos (sos din carne, varză, praz și orice fel de zarzavat, sarmale cu smântână și mămăligă, piftiele cu sos, mâncare de post), fripturi (carne de vacă, de porc, de vițel; mititei, șnițel, costiță de purcel, pârjoale din carne de vacă, pilaf de păsări), aluat (macaroane cu unt și brânză, papanaș, pâine). Un aspect deosebit de complex semnalat de medicii vremii viza decalajul dintre practicile tradiționale de alimentație și normele de igienă pediatrică. În categoria produselor alimentare de elită, delicioasă, dar și scumpe poate fi încadrată industria dulciurilor. Între 1918 și 1944 în Basarabia au funcționat 49 de cofetării, dintre care zece produceau nemijlocit bomboane. Invitația la masă și drumul spre masă se înscriau într-un spectacol al dialogului de convenție. Dacă gazda invita mesenii cu multă căldură și patos, atunci nuntașii trebuiau să meargă „lenos” spre masa festivă pentru a nu crea impresia că participă la eveniment doar de dragul bucatelor. Pentru orășenii basarabeni, pâinea, carnea, zahărul și uleiul constituiau principalele articole ale consumului alimentar. O anumită diferență s-a dovedit a fi și în asigurarea cu legume, fructe și produse prelucrate ale populației urbane față de cea rurală. O problemă aparte o constituia cea referitoare la aprovizionarea populației cu apă potabilă. În linii generale, alimentația și practicile de consum din Basarabia interbelică s-au definit printr-o profundă contradicție structurală: o provincie înzestrată cu un uriaș potențial pomicol și viticol, dar a cărei populație majoritară rămânea captivă unei diete austere și monotone, modelată la intersecția dintre hazardul climatic, limitele puterii de cumpărare urbane și un conservatorism cultural rezistent la modernizare. Totuși, aspectele pozitive ale acestei perioade rezidă în dinamismul agrar și în spiritul de emulație urbană. Aclimatizarea cu succes a noilor soiuri de grâu transilvănene și bănățene, transformarea luncii Nistrului într-o zonă pomicolă de excelență internațională și maturizarea rețelelor de alimentație publică prin bresle profesionale demonstrează că Basarabia se afla pe un parcurs ireversibil de racordare la standardele modernității economice, valorificându-și treptat uriașul potențial nativ.

O problemă acută pentru societatea românească din anii '30 ai sec. al XX-lea o reprezenta asistența sanitară și starea de sănătate, dimensiune aflată în concordanță directă cu gradul de cultură igienică a populației. Lipsa de igienă, generatoare de numeroase maladii, influența negativ excedentul populației, constituind preocuparea primordială în activitatea personalului sanitar pe teren, asistența spitalicească rămânând a fi una importantă. În fruntea organizării sanitare a Basarabiei se afla Inspectoratul Regional Sanitar din Basarabia, cu nouă servicii sanitare județene și 238 de circumscripții sanitare rurale și urbane în subordine. Medicina

curativă din Basarabia consta din 62 de spitale cu 2.831 de paturi, un institut de ocrotire și 152 de dispensare rurale și urbane. Municipiul Chișinău avea 13 spitale, 14 dispensare, două maternități, Institutul Antirabic, Laboratorul de bacteriologie veterinară, 21 de farmacii, șapte ambulante [15, p. 201; 307, pp. 127-137]. Alocația sanitară anuală în bugetul județelor din Basarabia pe parcursul anilor '30 era de cca 50 milioane lei sau 17,7 lei pe cap de locuitor [15, p. 205]. Dincolo de organizarea instituțională a serviciul sanitar basarabeau existau o serie de impedimente ce creau dificultăți în consolidarea unei bune organizări. O problemă acută pentru populația din Basarabia o constituia sărăcia, dar și lipsa de cultură sanitară și de sănătate. Astfel, erau situații în care bolnavii nu se adresau la medic din lipsa resurselor financiare, a mijloacelor de transport, dar și a unei neglijențe în raport cu starea sănătății. Agenții direcți ai culturalizării sătenilor cu necesitatea apelării la serviciile medicilor erau cărturarii locului, și anume preoții și învățătorii. Din considerente endemice, dar și din cauze externe, în anumite perioade, în unele localități izbucneau focare de boli infecțioase, contagioase și epidemice. Pe parcursul perioadei interbelice, tifosul exantematic a constituit o boală endemică în Basarabia. Un factor care a influențat starea dificilă epidemiologică a populației în majoritatea județelor din Basarabia au fost refugiații de peste Nistru, purtători de diferite boli molipsitoare, inclusiv a tifosului exantematic. Pentru a contracara aceste acțiuni, la 15 martie 1932, Comandamentul Corpului 3 de Armată, a dispus de „a da tot concursul necesar dlor medici primari de județe și orașe, pentru luarea din timp a măsurilor preventive, impuse de împrejurări și de seriozitate privind combaterea tifosului exantematic adus de refugiați veniți de peste Nistru”. În acest context, Serviciul Sanitar din jud. Lăpușna solicita la 18 martie 1932 autorităților comunale și polițienești adresa refugiaților transnistreni pentru a identifica sursele de infecție și măsurile de combatere a acestora. Edificarea de băi populare era la ordinea zilei a autorităților. În anii 1938 și 1939, ca urmare a „săptămânilor de igienă” organizate de Ministerul Sănătății s-a constatat o reducere esențială a numărului cazurilor de tifos exantematic. Erau examinați toți cetățenii și casele suspectate de această boală socială erau curățate. În vederea combaterii epidemiei de tifos exantematic un aport însemnat l-a avut organizarea de cuptoare de deparazitare fixe și mobile, ca acțiune majoră de extirpare a paraziților. Se pleda și pentru organizarea de etuve mobile, care erau considerate a fi mai efective decât cuptoarele. Cuptoarele implicau un spațiu de dezbrăcare în care să stea oamenii în timp ce hainele erau la cuptoare. În unele localități rurale, cuptoarele nu erau bine întreținute, nu aveau săli în care să fie organizate. Însăși cuptoarele puteau constitui focare de infecție. Oamenii puteau aduce cu ei tifosul exantematic la aceste construcții speciale și să-l răspândească în urma socializării. Drept urmare a acțiunilor întreprinse de autorități, numărul cazurilor semnalate de tifos exantematic a început să se reducă semnificativ însă nu a

dispărut în totalitate. În anii '30, satul basarabean a fost marcat de diverse maladii gastro-intestinale acute și afecțiuni cronice ale aparatului digestiv la populația adultă. Acest fapt s-a datorat alimentației inadecvate a sătenilor. Astfel, dacă iarna țăranii se supraalimentau, atunci în primăvara și vara se hrăneau insuficient pe parcursul activităților agricole prestate. La aceasta se adaugă consumul excesiv de alcool marcat de slaba alimentație și varietate săracă de produse. În procesul de organizare a campaniilor sanitare erau antrenate organele administrative, învățătorii, preoții, premilitarii, întregul personal sanitar și auxiliar al județelor, toate aceste acțiuni mobilizatoare desfășurându-se sub auspiciile Ministerului Sănătății și Ocrotirii Sociale. Starea generală de sănătate a populației și eficiența asistenței sanitare din spațiul pruto-nistean au fost strâns legate nu doar de infrastructura medicală, ci și de gradul de pătrundere a culturii fizice în viața cotidiană. Din păcate, practicarea unor activități fizice pe bază de antrenamente metodice, cu respectarea unor reguli și a unei anumite discipline – elemente cu un impact profund benefic asupra menținerii sănătății publice – nu s-a bucurat de o mare popularitate în Basarabia [19, pp. 336-341]. Pentru a remedia aceste neajunsuri și pentru a atrage activ Basarabia în circuitul sportiv românesc, la sfârșitul anilor '30 s-au organizat diferite turnee de propagandă în toate orașele din provincie. Prin urmare, analiza indicatorilor privind asistența sanitară și starea de sănătate din Basarabia anilor '30 evidențiază faptul că starea biologică a populației a fost profund afectată de un deficit infrastructural structural, de pauperitatea endemică și de precaritatea diseminării unei culturi igienice și sportive metodice. Această dinamică a fost marcată de o polarizare majoră între mediul urban și cel rural, care a adâncit falia de modernizare din interiorul provinciei. Deși autoritățile statale au implementat măsuri logistice considerabile și campanii radicale de deparazitare sau vaccinare, spațiul pruto-nistean a rămas extrem de vulnerabil în fața incidenței crescute a bolilor sociale și a recrudescenței epidemiilor endemice. În ultimă instanță, rezistența colectivă față de asimilarea inovațiilor tehnice și igienice ale epocii, dublată de neglijența cotidiană și de carențele administrative cronice din domeniul medical, a limitat semnificativ eficiența politicilor publice axate pe menținerea și fortificarea capitalului biologic al populației basarabene.

Discursurile referitoare la moralitate, alcoolism și alte forme de devianță socială au fost abordate în diverse cadre normative ale perioadei de referință. Asupra acestui subiect s-au pronunțat pedagogi, slujitori ai bisericii, publiciști, politicieni. Din această perspectivă, poate fi reconstituită viziunea elitei epocii cu privire la moralitate, deși aceasta nu reflectă întotdeauna fidel nivelul real de conduită al populației. Prin intermediul sistemului educațional valori fundamentale erau apreciate cele de cultivare a sentimentului de patrie, dinastie, credință creștină și unitate a neamului românesc. Valorile transmise pe filiera familiei, societății, religiei erau cele

morale și etice, acestea erau însumate în formarea unor „creștini buni”, aflați într-un raport de dihotomie cu ateștii, inclusiv cu pericolul amenințator de pe malul stâng al fluviului Nistru. Ostatura morală și cea religioasă constituiau factorii de bază a unei societăți exemplare. Totodată, exista o îngrijorare majoră referitoare la faptul că valorile creștine sunt într-o sincopă, iar vocea slujitorilor bisericii nu se mai auzea în societate.

Sărăcia și starea precară de sănătate a țăranilor a fost pusă pe seama „otravei stomacului și a sufletului”, toate acestea fiind în unison cu incultura economică. Or, în caz contrar, banii direcționați de la cârciumi la băncile populare puteau fi utilizați pentru procurare de „gazete și cărți folositoare cum sunt cele cooperatiste și agricole din care pot scoate povește pentru economisirea banului, pentru lucrarea sistematică a pământului” [7, p. 1]. Sărăcia din mediul rural a fost pusă pe seama bețiilor din viața de zi cu zi. Pe lângă discursurile moralizatoare ale intelectualilor epocii, strategii de combatere a alcoolismului apelau uneori și la argumentul paralelei istorice. În cadrul acestei retorici, se evoca trecutul îndepărtat al spațiului autohton pentru a demonstra că excesele bahice periclitaau stabilitatea socială și securitatea statului.

La sfârșitul deceniului patru se constată o reducere a cârciumilor ce „otrăveau poporul”, locul acestora urmând să fie luat de căminele culturale ce se extindeau tot mai intens în localitățile basarabene. De menționat faptul că aceste instituții culturale înființate cu scopul de a fi centre de iluminare a maselor au fost acceptate în mod reticent în anumite localități.

În ciuda accentului pus pe devianțele sociale, discursul normativ al epocii integra și elemente de idealizare a universului rural, printre care se remarcă proiecția ospitalității ca virtute a sătenilor. Această trăsătură nu trebuie însă receptată ca o coordonată absolută a moralității cotidiene, ci mai degrabă ca parte a unui construct identitar promovat intens de elitele culturale.

Un aspect distinct în tabloul devianței sociale din Basarabia, ce redă vulnerabilitățile structurale ale ordinii sociale din epocă, îl reprezintă activitatea grupurilor marginale, inclusiv ale infractorilor. Manifestările de devianță din spațiul social au fost riguros monitorizate prin intermediul unor pârgii de control politic, educațional și ecleziastic, acțiuni prescriptive menite să limiteze extinderea fenomenelor infracționale și de degradare morală în viața cotidiană a populației. O altă coordonată majoră a devianței sociale, intens dezbătută în discursul normativ dedicat lumii rurale, era reprezentată de extinderea concubinajului, fenomen perceput de elitele clericale și administrative ca o amenințare directă la adresa modelului familial tradițional. Pe lângă abuzul de alcool și alte forme de devianță comportamentală monitorizate de autorități, o componentă structurală a sociabilității și a practicilor de consum cotidian în spațiul basarabean era reprezentată de răspândirea pe scară largă a tabagismului. Departe de a fi un simplu obicei inofensiv de petrecere a timpului liber, consumul de tutun pendula, în mentalitatea colectivă,

între acceptarea sa ca element al modernității și stigmatizarea sa ca deprindere nocivă. Din acele obiceiuri și vicii cu impact negativ asupra modernizării societății românești basarabene se evidențiază jocurile de societate, în mare măsură jocul de cărți, fiind răspândit în ambele medii – rural și urban. Un viciu aparte îl constituia consumul excesiv de floarea-soarelui (răsărita) și scuipatul zgomotos a semințelor negre în spațiile publice. Mâncatul de răsărită fost considerat o „hrană națională”, dar și un „simbol al plictiselii și al sărăciei”. O dimensiune distinctă a discursului normativ din perioada interbelică o reprezenta combaterea noilor forme de divertisment de masă, în special literatura contemporană și cinematografia, receptate de elitele conservatoare nu ca produse estetice, ci ca factori de degradare morală și patologie socială. Această ofensivă critică era asumată cu precădere de către corpul clerical, categorie socială ce acționa ca o instanță de control etic, încercând să limiteze efectele secularizării și ale urbanizării asupra mentalităților colective.

Așadar, investigarea moralității, alcoolismului și altor forme de devianță socială în Basarabia anilor '30 relevă o tensiune profundă între modelul etic ideal, promovat de elitele clericale și cele laice, și realitățile pragmatice, adesea violente, ale vieții cotidiene. Fenomene precum delincvența organizată, prostituția – reglementată sau clandestină – și consumul endemic de alcool depășesc grila reduționistă a discursului moralizator din sursele epocii, necesitând o decodare a acestora prin prisma precarității economice, a vulnerabilităților de frontieră și a unei acute inculturi financiare și sanitare. În cele din urmă, eforturile statului de a disciplina moral spațiul public prin laicizarea stării civile, razii polițienești, legislație prohibitivă și extinderea rețelei de cămine culturale s-au lovit de rezistența organică a practicilor locale, demonstrând limitele procesului de disciplinare socială în fața unor structuri tradiționale de sociabilitate, profund ancorate în mentalul colectiv.

Investigarea practicilor și a experiențelor vieții cotidiene în Basarabia deceniului al patrulea relevă un accentuat dinamism instituțional și de modernizare, proces în cadrul căruia eforturile concertate ale statului modern au generat progrese în mediul urban și cel rural, deși impactul acestora a rămas profund asimetric din cauza rezistenței structurilor tradiționale și a limitărilor economice.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Cercetarea și analiza minuțioasă a vieții cotidiene în Basarabia anilor '30 ai sec. al XX-lea, realizată prin coroborarea literaturii de specialitate cu o diversitate de izvoare istorice și prin aplicarea unui aparat teoretico-metodologic interdisciplinar, permite formularea următoarelor **concluzii generale** și recomandări aplicative ale demersului științific.

1. Rezultatul analizei istoriografice a relevat faptul că, deși literatura de specialitate românească și occidentală manifestă un interes sporit pentru procesele macropolitice și integrarea instituțională a României întregite, dinamica socială a Basarabiei a fost lăsată într-o penumbră analitică.

2. Coroborarea analitică și confruntarea directă a acestor izvoare au permis distingerea între norma instituțională oficială, reprezentările subiective ale contemporanilor și practicile efective ale vieții cotidiene înregistrate în mediul urban și cel rural.

3. Factorii socio-economici, politici și cultural-instituționali au exercitat un rol esențial asupra vieții cotidiene în Basarabia deceniului al patrulea al sec. al XX-lea, determinând o reconfigurare structurală a mediului urban și rural la intersecția dintre politicile unificatoare ale statului și inerția ordinii cutumiare locale.

Implementarea noilor politici sanitare de stat și modernizarea legislativă au impulsionat o creștere demografică generală, dinamism dublat de o reducere treptată a analfabetismului în rândul populației. Pătrunderea acestor transformări a avut un caracter neuniform, adâncind faliile structurale dintre marile centre urbane, aflate în plin proces de sincronizare modernizatoare, și comunitățile rurale ori orașele mici, care își conservau un profil puternic „ruralizat” și dependent de exploatarea solului. Analiza corelației dintre structurile de putere și viața de zi cu zi a populației basarabene din deceniul al patrulea demonstrează un mecanism de determinare directă, în cadrul căruia degradarea contextului macro-politic și economic a remodelat spațiul privat și public al provinciei.

Veniturile și cheltuielile populației au modelat comportamentul social în viața cotidiană din Basarabia anilor '30. În timp ce țăranii își atenuau precaritatea prin intermediul supapei de siguranță a autoconsumului, orașenii au devenit dependenți de o piață urbană volatilă, dinamica financiară a epocii dictând în mod direct dinamizarea vieții economice a cetățenilor.

În anii '30, viața culturală și religioasă din Basarabia a trecut printr-un proces de sincronizare cu celelalte provincii românești, transformând educația și credința în piloni de unificare națională și rezistență în fața agresiunilor ideologice externe. Prin intermediul căminelor culturale, al extensiilor universitare de la Iași și al unei rețele parohiale omniprezente, statul a reușit să contracareze moștenirea imperială și formarea unui veritabil „scut identitar” în

fața propagandei atee din stânga Nistrului. Viața de zi cu zi a maselor a rămas profund marcată de caracterul specific local, în care discursul ecleziastic a trebuit să coexiste organic cu un sincretism rural dominat de ritualuri și credințe transgeneraționale.

Mecanismul relației dintre Armata Română și viața cotidiană din Basarabia anilor '30 s-a manifestat ca un proces de „modernizare defensivă”, în care asimilarea culturală, alfabetizarea și dezvoltarea infrastructurii au fost strâns legate de o rigoare instituțională menită să protejeze frontiera de răsărit a statului. Armata a reconfigurat structural habitatul cotidian prin măsuri sanitar-epidemiologice, prin deschiderea de cantine pentru nevoiași și prin mobilizarea militarilor pentru construirea infrastructurii strategice.

Dinamica și configurarea vieții cotidiene din Basarabia deceniului al patrulea interbelic au fost determinate de interacțiunea structurală dintre recesiunea macroeconomică globală, politicile normative de integrare cultural-religioasă și mecanismele de modernizare defensivă aplicate de autoritățile civile și militare, ansamblu sistemic care a remodelat comportamentul social, habitatele comunitare și modul de viață zilnic al basarabenilor.

4. Investigarea practicilor și experiențelor vieții cotidiene în Basarabia anilor '30 relevă o dinamică structurală complexă, în cadrul căreia condițiile materiale ale locuirii, vestimentației și alimentației, alături de mecanismele asistenței sanitare și de manifestările moralității publice, au configurat parametrii fundamentali ai existenței familiale și comunitare.

Contextul familial și viața cotidiană din Basarabia în deceniul patru s-a manifestat ca un proces de negociere între modernizarea juridico-administrativă a statului laic și conservatorismul structurilor comunitare. Trecerea prin etapele biologice ale nașterii, căsătoriei și decesului a fost supusă unui control birocratic prin introducerea oficiilor de stare civilă în primării, concomitent cu respectarea riguroasă a unor rânduieli comunitare curențe precum „Masa Mare” de cumetrie, aranjamentele parentale pentru zestre și veghea mortuară nocturnă.

Mediul domestic, vestimentația și viața cotidiană din Basarabia anilor '30 s-au manifestat printr-o dinamică polarizată între o cultură rural-monahală, axată pe conservarea structurilor patriarhale, și o cultură urbană de consum, conectată la valorile vest-europene. În ceea ce privește practicile cotidiene, spațiul rural a menținut neschimbată arhitectura tradițională, supraaglomerarea domestică și protejarea pragmatică a vestimentației și încălțămintei de lux în detrimentul confortului fizic, în timp ce mediul urban s-a raliat rapid economiei de consum vest-europene, dinamism evidențiat de extinderea rețelei comerciale cu magazine specializate și ateliere de elită ce aliniau vestimentația citadină la standardele stilistice de la Paris și Viena.

Sistemul alimentar basarabeian a fost influențat de integrarea la piața națională, reforma agrară, care au generat un polimorfism agricol prin aclimatizarea soiurilor cerealiere din

provinciile românești. În viața de fiecare zi, practicile efective reflectau o profundă falie socio-economică. Populația rurală era dependentă de monocultura porumbului (mămăliga, de strategii empirice de subzistență precum pescuitul nistrean sau vânătoarea, conectarea la piața orășenească. Locuitorii urbelor beneficiau de un consum diversificat și produse coloniale, administrate prin piețe sezoniere și rețele de precupeți.

Asistența sanitară basarabeană a înregistrat progrese instituționale și logistice prin implementarea unor campanii de stat, măsuri materializate prin extinderea rețelilor de dispensare, multiplicarea cuptoarelor și etuvele mobile de deparazitare, lucrări masive de asanare hidrologică contra malariei și crearea unor structuri teritoriale de elită. În viața de fiecare zi, practicile efective evidențiau deprinderi igienice reduse și un profund deficit infrastructural structural, realități ce favorizau răspândirea endemică a paraziților și a bolilor acute.

În viața de fiecare zi, practicile efective ale populației relevau o discrepanță structurală între modelele etice și strategiile empirice de sociabilitate, aspecte manifestate prin irosirea ajutoarelor de stat, convertirea marilor sărbători în prilejuri de violențe, degradarea încrederii interpersonale în tranzacțiile financiare, practicarea jocurilor de cărți, tabagismul compulsiv sau ronțăitul și scuipatul de semințe (răsărită) în spațiile publice.

Cercetarea integrată a cotidianului basarabean din decada vizată evidențiază o profundă asimetrie între discursurile prescriptive ale elitelor modernizatoare și strategiile empirice de adaptare ale populației, relevând o societate fragmentată regional și material, care a pendulat constant între inerția structurilor tradiționale și racordarea treptată la standardele instituționale și edilitare ale modernității interbelice.

Ca urmare a cercetărilor realizate în urma elaborării tezei de doctorat propunem următoarele **recomandări**: 1. Din perspectivă științifică, susținem continuarea cercetării subiectului abordat, cel al vieții cotidiene în Basarabia, și din perspectiva altor paliere cronologice; 2. Intensificarea cercetării științifice a temei prin aprofundarea și valorificarea noilor linii de subiecte: viața cotidiană în mediul militar, religios, viața cotidiană a unor medii profesionale (medici, funcționari publici, profesori ș.a.), viața cotidiană a copiilor etc; 3. Crearea în instituțiile muzeale din Republica Moldova a unor expoziții temporare sau permanente cu tematica referitoare la istoria vieții cotidiene în Basarabia interbelică. Utilizarea secvențelor de viață cotidiană din Basarabia din perioada cuprinsă între cele două conflagrații mondiale în reprezentările teatrale și cinematografice; 5. Răspândirea cercetărilor științifice în cadrul unor emisiuni tematice radio și televizate, presa scrisă sau pe platforme *youtube* din Republica Moldova și România.

BIBLIOGRAFIE

1. Surse istorice

1.1. Surse de arhivă

1. Arhivele Militare Naționale Române, Depozitul Central de Arhivă Pitești „General Grigore Constandache”. F. „Regimentul 39. Infanterie”.
2. Agenției Naționale a Arhivelor (Chișinău). F. 11 „Colecția de hărți și planuri ale Basarabiei (1818-2000)”; F. 339 „Prefectura jud. Lăpușna, subprefecturile plaselor (preturilor) și comunele subordonate”; F. P-339 „Prefectura jud. Lăpușna, subprefecturile plaselor (preturilor) și comunele subordonate (1915-1944)”; F. 1404 „Primăria orașului Chișinău”; F. 1571 „Ministeriatul Basarabiei al Președinției Consiliului de Miniștri a României”; F. 1581 „Directoratul III Ministerial din Basarabia”; F. 1716 „Asociația pentru lumină și cultura poporului «Astra», regionala Basarabiei”; F. 2071 „Prefectura județului Soroca, subprefecturile plaselor (preturilor) și comunele subordonate”; F. 2983 „Gheorghe Bezviconi”.
3. ANR. F. „Casa Regală/Diverse”; F. „Casa Regala. Miscelane”; F. „Guvernământul Basarabiei”; F. „Fundăția Culturală Regală Cămine”; F. „Ministrul Muncii”; F.15 „Comitetul Regional al Basarabia al PCR”.

1.2. Surse orale edite

4. XENOFONTOV, Ion Valer; PRISAC, Lidia. Profesorul Vladimir Potlog (1927-2022): Povestea vieții. Studiu de istorie orală, Chișinău: Lexon-Prim, 2022. 228 p. ISBN 978-9975-163-44-6.

1.3. Date statistice

5. *Recensământul general al populației României din 29 decembrie 1930*. Vol. II-IX, București: Editura Institutului Central de Statistică, 1938-1940.

1.4. Articole și materiale din presa și periodicele științifice de epocă

6. MADAN, Gheorghe V. Obiceiurile și rânduieli de înmormântare în părțile codrilor din Basarabia. În: Cuvânt moldovenesc (Chișinău), anul VII, nr. 41, 5 octombrie 1932, p. 1.
7. Prin imitarea orașelor la distrugerea satelor. În: Cuvânt moldovenesc (Chișinău), an VI, nr. 29, 10 iulie 1931, p. 1.
8. ȘTEFĂNUCĂ, Petre. Răzenii, sat de adevărați gospodari. În: Cuvânt moldovenesc (Chișinău), anul XXI, nr. 20, 13 mai 1934, p. 1.
9. 10 porunci ale românului. În: Cuvânt moldovenesc (Chișinău), anul V, nr. 37, 1 august 1930, p. 4.

1.5. Publicații de epocă (anuale, presa)

10. Prin imitarea orașelor la distrugerea satelor. În: Cuvânt moldovenesc (Chișinău), an VI, nr. 29, 10 iulie 1931, p. 1.
11. Anuarul Chișinăului pe anul 1940 /alcăt.: Al. Terziman și I. Kalughin. Chișinău: Editura „Arpid”, 1940. 127 p.

2. Lucrări de sinteză și monografii

12. AGRIGOROAIEI, I., PALADE, Gh. Basarabia în cadrul României întregite, 1918-1940. Chișinău: Editura Universitas, 1993. 256 p. ISBN 5-362-00867-6
13. ARIÈS, Philippe; DUBY, Georges (coord.). Istoria vieții private: De la Primul Război Mondial până în zilele noastre. Vol. X /Trad. Constanța Tănăsescu. București: Meridiane, 1997. 309 p. ISBN: 973-33-0352-6.
14. BURLACU, Valentin. Știința istorică în sistemul de propagandă din RSSM. Chișinău: Tipografia „Cavaioli”, 2014. 365 p. ISBN 978-9975-9949-9-6.
15. ENCIU, Nicolae. Tradiționalism și modernitate în Basarabia anilor 1918-1940. Populația Basarabiei interbelice. Aspecte demografice. Chișinău: Lexon-Prim, 2013. 204 p. ISBN 978-9975-4436-6-1.
16. NOROC Larisa. Renașterea culturii Basarabiei în contextual României întregite (1918-1940). Chișinău: Lexon-Prim, 2025, 256 p. ISBN 978-997-517-399-5.
17. PRISAC, Lidia. XENOFONTOV, Ion Valer. Chișinău, cel de-al doilea oraș al României întregite (1918-1940): studiu monografic, documente și material. București: Editura Institutului Cultural Român, 2025. Vol. 1. 685 p. ISBN 978 973 577 784-5; Vol. 2. 670 p. ISBN 978-973-577-785-2.
18. SCURTU, Ioan. Viața cotidiană a românilor în perioada interbelică. București: Editura RAO, 2001. 280 p. ISBN 978-973-818-004-8.

3. Articole și studii

19. GURIN, Sergiu. Sporturi tradiționale românești în Moldova Sovietică. În: Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine. Ediția 12, Vol. 9, 18-22 septembrie 2025, Chișinău. Iași-Chișinău-Lviv-București: 2025, pp. 336-341. ISSN 2558-894X.
21. ENCIU, Nicolae. Populația Basarabiei interbelice. Aspecte demografice. În: Revista de Istorie a Moldovei, 2013, nr. 1, (93), pp. 55-75. ISSN 1857-2022.
22. NOROC, Larisa. Căminul cultural – mijloc important de instruire a satului. În: Destin Românesc. Revistă de cultură și istorie, nr. 3-4, 2004, pp. 134-145. ISSN 1221-6984.
23. PETRENCU, Anatol. Basarabenii în cadrul României întregite. În: Limba română, nr. 1-2 (243-244), 2018, pp. 240-248. ISSN 0235-9111.

LISTA PUBLICAȚIILOR AUTORULUI LA TEMA TEZEI

I. Articole în reviste științifice din Registrul Național al revistelor de profil

1. FONDOS, Aurel. Ciclul vieții în Basarabia (anii 1930): între tradiție și modernizare. În: Revista de Etnologie și Culturologie, 2025, vol. 37, pp. 156-159, categoria „A”. ISSN 1857-2049.
2. FONDOS, Aurel. Viața cotidiană în Basarabia anilor '30: venituri și cheltuieli ale populației locale. În: Dialogica, revista de studii culturale și literatura, 2024, nr. 3, pp. 100-110, categoria „B”. ISSN 2587-3695.
3. FONDOS, Aurel. Aspecte istoriografice privind viața cotidiană în Basarabia interbelică. În: Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Umanistice), 2024, nr. 10(200), pp. 41-51, categoria „B”. ISSN 1811-2668.
4. FONDOS, Aurel. Religiozitate în viața cotidiană din Basarabia (anii 1930). În: Tyragetia. Serie nouă, 2025, vol. 19(34), nr. 2, pp. 225-232, categoria „B”. ISSN 1857-0240.
5. FONDOS, Aurel. Locuința și vestimentația în Basarabia (anii '30 ai secolului XX). În: Akademos. Revista de Știință, Inovare, Cultură și Artă, 2025, nr. 3(78), pp. 123-130, categoria „B”. ISSN 1857-0461.
6. FONDOS, Aurel. Politica în cotidianul basarabean (anii '30 ai sec. XX). În: Dialogica, revista de studii culturale și literatura, 2025, nr. 2, pp. 86-92, categoria „B+”. ISSN 2587-3695.

II. Articole în reviste din alte baze de date acceptate de către ANACEC (cu indicarea bazei de date)

7. FONDOS, Aurel. Impactul armatei române asupra vieții cotidiene din Basarabia (anii 1930). În: Gândirea Militară Românească, 2025, nr. 1, pp. 260-275. ISSN 1454-0460.

III. Articole în lucrările conferințelor și altor manifestări științifice

8. FONDOS, Aurel. Aspecte ale vieții cotidiene în Basarabia anilor '30 ai secolului al XX-lea. În: Simpozion Pitești (PERT22). Al XXII-lea Simpozion Internațional despre „Experimentul Pitești – Reeducarea prin tortură”, 30 septembrie - 2 octombrie 2022. Fundația Culturală MEMORIA – Filiala Argeș; Asociația Foștilor Deținuți Politici din România; Primăria Pitești; Muzeul Județean Argeș; Fundația Română pentru Democrație, București; Institutul pentru Studiul Arhivelor, Chișinău; Institutul și Biblioteca Română, Freiburg, Germania; Institutul de Istorie Socială „Pro Memoria”, Univ. Chișinău, Republica Moldova; Centrul de Cercetări Istorice, Cernăuți, Ucraina /Editor și coordonator Ilie Popa, Pitești: Fundația Culturală Memoria, 2023, p. 543-550. ISSN 1843-47-46. ISSN 1846-46.
9. FONDOS, Aurel. Unele aspecte ale vieții cotidiene din Basarabia interbelică: Rolul Armatei Române la modernizarea vieții sociale. În: Simpozion Pitești (PERT23). Al XXII-lea Simpozion Internațional „Experimentul Pitești – Reeducarea prin tortură”, 29 septembrie - 1 octombrie 2023. Fundația Culturală MEMORIA – Filiala Argeș; Asociația Foștilor Deținuți Politici din România; Primăria Pitești; Muzeul Județean Argeș; Fundația Română pentru Democrație, București; Institutul pentru Studiul Arhivelor, Chișinău; Institutul și Biblioteca Română, Freiburg, Germania; Institutul de Istorie Socială „Pro Memoria”, Univ. Chișinău, Republica Moldova; Centrul de Cercetări Istorice, Cernăuți, Ucraina /Editor și coordonator Ilie Popa, Pitești: Fundația Culturală Memoria, 2024, p. 678-687. ISSN 1843-47-46. ISSN 1846-46.
10. FONDOS, Aurel. Reconstituirea vieții cotidiene în Basarabia anilor '30 ai secolului al XX-lea. În: Simpozionul Internațional „Experimentul Pitești – Reeducarea prin tortură. Alte forme și aspecte de represiune din perioada dictaturii comuniste”, ediția XXIV-a, Pitești, 27-29 septembrie 2024 /Editor și coordonator Ilie Popa, Pitești: Fundația Culturală Memoria, 2025, pp. 644-653. ISSN 1843-47-46. ISSN 1846-46.

11) FONDOS, Aurel. Viața cotidiană în Basarabia anilor '30 ai secolului XX ca temă de cercetare științifică. În: Metodologii contemporane de cercetare și evaluare: Științe umaniste, 22-23 aprilie 2021, Chișinău. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2021, pp. 119-122. ISBN (pdf) 978-9975-159-19-7.

12) FONDOS, Aurel. Dinamica vieții cotidiene în Basarabia în contextul factorilor politici, economici și cultural-spirituali (anii '1930). În: În oglinda istoriei: de la medieval la contemporanul în onorem profesor Valentin Tomuleț, Chișinău: Biblioteca Științifică (Institut) „Andrei Lupan”, USM, 2022, pp. 654-681.

13) FONDOS, Aurel. Dinamica vieții cotidiene în Basarabia în contextul factorilor politici și economici (anii 1930). În: Sesiunea științifică a departamentului Istoria românilor, universală și arheologie: In memoriam Ion Niculiță, 27 mai 2022, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2022, Ediția VIII, pp. 55-56. ISBN 978-9975-159-41-8.

14) FONDOS, Aurel. Viața cotidiană în Basarabia (anii 1930). Repere istoriografice. În: Învățămintul superior: tradiții, valori, perspective. Ed. 1, 1-2 octombrie 2022, Chișinău. Chișinău: CEP UPS „Ion Creangă”, 2022, Vol. 1, pp. 163-171.

15) FONDOS, Aurel. Dinamica vieții cotidiene în Basarabia în contextul factorilor cultural-spirituali (anii 1930). În: Latinitate, Romanitate, Românită, Ed. 6, 3-5 noiembrie 2022, Chișinău. Chișinău: Editura „Lexon-Prim”, 2022, pp. 40-42. ISBN 978-9975-163-52-1.

16) FONDOS, Aurel. Viața cotidiană în Basarabia anilor 1930. Eforturi de modernizare a confortului populației. Schimbări și probleme. În: Sesiunea științifică a departamentului Istoria românilor, universală și arheologie: In memoriam Ion Niculiță, Ed. IX, 26 mai 2023, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2023, p. 75. ISBN 978-9975-62-524-1.

17) FONDOS, Aurel. Dimensiuni ale vieții cotidiene în Basarabia (anii 1930). Nivelul de știință de carte al societății. Obstacole și stereotipuri. În: Cercetarea istorică și culturologică în spațiul unitar european: paradigme, realități, perspective: în onorem Valentina Enachi: Culegere de studii /Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău; coord.: Valentina Ursu, Larisa Noroc. Chișinău: CEP UPS „Ion Creangă”, 2023, pp. 561-567. ISBN 978-9975-46-817-6.

18) FONDOS, Aurel. Viața cotidiană din Basarabia și intensificarea propagandei comuniste în anul 1930. În: Buletinul științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul, Seria „Științe Umanistice”, 2024, nr. 1(19), pp. 59-77. ISSN 2345-1866.

19) FONDOS, Aurel. Religious life and traditions in Bessarabia in the 1930s (the procession of the Miraculous Icon of the Mother of God from Hârbovăț). În: Muzeul Național de Istorie a Moldovei. Istorie – Arheologie – Muzeologie, Ed. 34, 24-25 octombrie 2024, Chișinău. Chișinău: Casa Editorial-Poligrafică „Bons Offices” SRL, 2024, pp. 123-124. ISBN 978-5-36241-331-6.

20) FONDOS, Aurel. Influența Armatei Române asupra modernizării vieții cotidiene din Basarabia interbelică. În: Congresul Național al Istoricilor Români, Ediția a 4-a, 27-31 august 2024, Chișinău. Chișinău: Casa Editorial-Poligrafică „Bons Offices” SRL, 2024, p. 190. ISBN 978-5-36241-280-7.

21) ENCIU, Nicolae, FONDOS, Aurel. Rolul presei în modernizarea vieții cotidiene din Basarabia anilor 1930. În: Acta Universitatis Cahulensis, Vol. XII, 6 iunie 2025, Cahul. Cahul: Tipografia „CentroGrafic” SRL, Cahul, 2025, Vol.12, Partea II, pp. 313-323. ISSN 2587-3571.

22) FONDOS, Aurel. Impactul mass-mediei asupra transformării vieții cotidiene din Basarabia anilor 1930. În: Muzeul Național de Istorie a Moldovei. Istorie – Arheologie – Muzeologie, Ed. 35, 23-24 octombrie 2025, Chișinău. Chișinău: Casa Editorial-Poligrafică „Bons Offices” SRL, 2025, pp. 139-140. ISBN 978-5-36241-570-9.

23) FONDOS, Aurel. Dimensiuni ale vieții cotidiene în Basarabia (anii 30 ai sec. XX). Asistența sanitară, igiena și sănătatea populației. În: Probleme sensibile și controversate ale

societății contemporane, 25-26 octombrie 2024, Chișinău. Chișinău: CEP UPSC, 2025, pp. 133-143. ISBN 978-9975-48-237-0.

24) FONDOS, Aurel. Considerații privind calitatea vieții în Basarabia anilor '30 ai secolului XX. În: Cercetare, inovare, dezvoltare, Vol. 2, 4 aprilie 2025, Chișinău. Chișinău: CEP UPSC, 2025, Vol. 2, pp. 175-182. ISBN 978-9975-48-325-4.

25) FONDOS, Aurel. Ciclul vieții în Basarabia (anii 1930): între tradiție și modernizare. În: Simpozionul internațional de etnologie: dedicat Zilei Universale a Iei și Zilei Naționale a Portului Popular, Ed. 6, 24 iunie 2025, Chișinău. Chișinău: Notograf Prim, 2025, pp. 39-40. ISBN 978-9975-84-246-4.

26) FONDOS, Aurel. Aspecte ale locuinței și vestimentației tradiționale în Basarabia anilor '30 ai sec. XX. În: Patrimoniul cultural: cercetare, valorificare, promovare, Ed. 17, 25-26 septembrie 2025, Chișinău. Chișinău: Notograf Prim, 2025, pp. 169-170. ISBN 978-9975-84-252-5.

27) FONDOS, Aurel. Viața cotidiană în mediul rural basarabean (anii 1930). În: Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine”. Vol. 9 /editor: Liliana Condratcova. Supliment al revistei științifice „Authentication and Conservation of Cultural Heritage. Research and Technique” (Iași, România), Iași-Chișinău, 2025, pp. 268-276. ISSN 2558-894X.

ADNOTARE

Aurel Fondos, „Viața cotidiană în Basarabia anilor '30 ai sec. al XX-lea”, teză de doctor în istorie, specialitatea 611.02 – Istoria Românilor (pe perioade), Chișinău, 2026. 211 p.

Structura tezei: adnotări, lista figurilor (numeric sunt 27) și abrevierilor, introducere, trei capitole divizate în subcapitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 448 de titluri, 147 de pagini de text de bază, 3 anexe, declarația privind asumarea răspunderii, CV-ul autorului. Rezultatele obținute sunt publicate în 27 de lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: Unire, viață cotidiană, identitate, stat, demografie, politică, venituri, cheltuieli, familia, ciclul vieții, locuința și vestimentația, alimentația, asistența sanitară, sănătate, moralitate, vicii, istoriografie, surse istorice, modernizare, cultură, spiritualitate, Armata Română, Partidul Național Liberal, Partidul Național Țărănesc, Partidul Comunist Român, România, Basarabia, Imperiul Rus, RASSM, URSS, Occident, interbelic.

Scopul lucrării rezidă în reconstituirea și analiza vieții cotidiene în Basarabia în anii '30 ai sec. al XX-lea, în contextul evoluțiilor socio-economice, politice și cultural-religioase din România interbelică.

Obiectivele cercetării: analiza istoriografiei și a surselor documentare pentru a identifica nivelul de cercetare a vieții cotidiene în Basarabia în anii '30 ai sec. al XX-lea; identificarea principalilor factori demografici, socio-economici și politici care au influențat viața cotidiană a Basarabiei în perioada cercetată; examinarea influenței mediului cultural-spiritual și a prezenței Armatei asupra cotidianului basarabean; cercetarea condițiilor materiale ale existenței cotidiene prin analiza locuirii, vestimentației, alimentației și accesului populației la asistența sanitară; reconstituirea practicilor și experiențelor familiale, a etapelor ciclului vieții, a normelor morale și a comportamentelor caracteristice societății basarabene.

Noutatea și originalitatea științifică a lucrării rezidă în interpretări noi privind impactul factorilor politici, economici și cultural-spirituali asupra vieții cotidiene în Basarabia. Sunt reconstituite practici cotidiene ale unor categorii sociale diverse și este nuanțat raportul de forțe dintre rezistența ritualurilor strămoșești și presiunea proceselor de modernizare, oferind o imagine de ansamblu asupra mutațiilor de comportament survenite în perioada de referință.

Problema științifică soluționată: existența unei profunde contradicții și a unei asimetrii structurale între eforturile intense de integrare instituțională, legislativă și administrativă a Basarabiei în cadrul României și persistența, la nivelul maselor, a unor structuri socio-culturale, mentalități și practici cotidiene moștenite din perioada țaristă. Această tensiune conceptuală este amplificată, pe de o parte, de decalajul major dintre politicile statale de accelerare a modernizării și rezistența comportamentelor tradiționale – vizibilă în clivajul acut dintre mediul urban și cel rural –, iar pe de altă parte, de distanța critică dintre normele juridice oficiale și comportamentul cotidian efectiv adoptat de populația basarabeană în perioada de referință.

Semnificația teoretică: se realizează o cercetare a componentelor vieții cotidiene specifice unui spațiu românesc de frontieră (Basarabia anilor '30 ai sec. al XX-lea), clasificând și ierarhizând factorii care au determinat modul de viață al populației locale. Lucrarea analizează modul în care schimbările macrostructurale (reintegrările politice, administrative și legislative din cadrul statului român) au fost recepționate și asimilate la nivel microistoric de către indivizi și comunități.

Valoarea aplicativă a lucrării este determinată de baza factuală și analitică a cercetării istoriei Basarabiei în perioada vizată. Conținutul științific al tezei poate fi implementat în sistemul de învățământ prin includerea noilor unități de conținut, cursuri speciale sau module de prelegeri dedicate istoriei interbelice a românilor. Investigația poate fi valorificată în instituțiile muzeale din Republica Moldova și România pentru proiectarea, organizarea și documentarea unor expoziții permanente ori temporare axate pe evoluția vieții private și a celei cotidiene din limita cronologică de referință.

Aprobarea rezultatelor obținute: aspecte ale problemei cercetate au fost prezentate în 6 articole publicate în reviste științifice naționale acreditate (1 în revistă indexată SCOPUS; 1 categoria B+; 4 categoria B), 1 articol în revistă științifică internațională, 3 articole prezentate la conferințe științifice internaționale, 6 articole prezentate la simpozion internațional, 2 articole la conferință științifică națională cu participare internațională, 7 rezumate la manifestări științifice naționale, 4 articole în culegeri științifice naționale, conceptualizarea.

ANNOTATION

Aurel Fondos, “Daily Life in Basarabia in the 1930s”, PhD thesis in history, specialty 611.02 – History of the Romanians (by periods), Chişinău, 2026. 211 p.

Structure of the thesis: annotations, list of figures (there are 27 of them) and abbreviations, introduction, three chapters divided into subchapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 448 titles, 147 pages of basic text, 3 appendices, declaration of responsibility, author's CV. The results obtained are published in 27 scientific papers.

Keywords: Union, daily life, identity, state, demography, politics, income, expenses, family, life cycle, housing and clothing, food, healthcare, health, morality, vices, historiography, historical sources, modernization, culture, spirituality, Romanian Army, National Liberal Party, National Peasant Party, Romanian Communist Party, Romania, Bessarabia, Russian Empire, RASSM, USSR, West, interwar period.

The purpose of this work is to reconstruct and analyze daily life in Bessarabia during the 1930s, within the context of the socio-economic, political, and cultural-religious developments of interwar Romania.

Research objectives: to analyze the historiography and documentary sources in order to identify the current level of research on daily life in Bessarabia during the 1930s; to identify the main demographic, socio-economic, and political factors that influenced daily life in Bessarabia during the period under study; to examine the influence of the cultural-spiritual environment and the presence of the Army on Bessarabian daily life; to investigate the material conditions of daily existence through the analysis of housing, clothing, nutrition, and the population's access to healthcare; to reconstruct the family practices and experiences, the stages of the life cycle, the moral norms, and the behaviors characteristic of Bessarabian society.

The scientific novelty and originality of the study reside in its new interpretations regarding the impact of political, economic, and cultural-spiritual factors on daily life in Bessarabia. It reconstructs the everyday practices of diverse social categories and nuances the balance of power between the resilience of ancestral rituals and the pressure of modernization processes, providing a comprehensive overview of the behavioral mutations that occurred during the reference period.

The scientific problem solved: the existence of a profound contradiction and a structural asymmetry between the intense efforts for the institutional, legislative, and administrative integration of Bessarabia within Romania and the persistence, at the mass level, of socio-cultural structures, mentalities, and daily practices inherited from the Tsarist period. This conceptual tension is amplified, on the one hand, by the major gap between state policies aimed at accelerating modernization and the resilience of traditional behaviors – visible in the sharp divide between urban and rural environments – and, on the other hand, by the critical distance between official legal norms and the actual daily behavior adopted by the Bessarabian population during the reference period.

The theoretical significance of the study lies in its scientific analysis of the components of daily life specific to a Romanian borderland space (Bessarabia during the 1930s), while classifying and prioritizing the factors that determined the lifestyle of the local population. The dissertation examines the manner in which macro-structural changes (the political, administrative, and legislative reintegration within the Romanian state) were perceived and assimilated at the micro-historical level by individuals and communities.

The practical value of the study is determined by the factual and analytical basis of its research into the history of Bessarabia during the targeted period. The scientific content of the dissertation can be implemented within the educational system by including new content units, specialized courses, or lecture modules dedicated to the interwar history of the Romanians. The investigation can be utilized by museum institutions in the Republic of Moldova and Romania for the design, organization, and documentation of permanent or temporary exhibitions focused on the evolution of private and daily life within the reference chronological limits.

Approval of the results obtained: aspects of the researched problem were presented in 6 articles published in accredited national scientific journals (1 in SCOPUS indexed journal; 1 category B+; 4 category B), 1 article in an international scientific journal, 3 articles presented at international scientific conferences, 6 article presented at an international symposium, 2 article at a national scientific conference with international participation, 7 abstracts at national scientific events, 4 articles in national scientific collections.

АННОТАЦИЯ

Аурел Фондос, «Повседневная жизнь в Бессарабии в 1930-е годы», докторская диссертация по истории, специальность 611.02 – История румын (по периодам), Кишинев, 2026. 211 с.

Структура диссертации: аннотации, список рисунков (всего 27) и сокращений, введение, три главы, разделенные на подразделы, общие выводы и рекомендации, библиография (448 названий), 147 страниц основного текста, 3 приложения, декларация ответственности, резюме автора. Полученные результаты опубликованы в 27 научных статьях.

Ключевые слова: Союз, повседневная жизнь, идентичность, государство, демография, политика, доход, расходы, семья, жизненный цикл, жилье и одежда, питание, здравоохранение, здоровье, мораль, пороки, историография, исторические источники, модернизация, культура, духовность, Румынская армия, Национальная либеральная партия, Национальная крестьянская партия, Румынская коммунистическая партия, Румыния, Бессарабия, Российская империя, МАССР, СССР, Запад, межвоенный период.

Цель работы заключается в реконструкции и анализе повседневной жизни в Бессарабии в 30-е годы XX века в контексте социально-экономического, политического и культурно-религиозного развития межвоенной Румынии.

Задачи исследования: анализ историографии и документальных источников для определения степени изученности повседневной жизни в Бессарабии в 30-е годы XX века; выявление основных демографических, социально-экономических и политических факторов, влиявших на повседневную жизнь Бессарабии в исследуемый период; изучение влияния культурно-духовной среды и присутствия Армии на бессарабскую повседневность; исследование материальных условий повседневного существования посредством анализа жилья, одежды, питания и доступа населения к санитарной помощи; реконструкция семейных практик и опыта, этапов жизненного цикла, моральных норм и моделей поведения, характерных для бессарабского общества.

Научная новизна и оригинальность исследования заключаются в новых интерпретациях влияния политических, экономических и культурно-духовных факторов на повседневную жизнь в Бессарабии. Реконструированы повседневные практики различных социальных категорий и детализировано соотношение сил между стойкостью ритуалов предков и давлением процессов модернизации, что дает целостное представление о поведенческих мутациях, произошедших в исследуемый период.

Решенная научная проблема: существование глубокого противоречия и структурной асимметрии между интенсивными усилиями по институциональной, законодательной и административной интеграции Бессарабии в состав Румынии и сохранением на уровне масс социокультурных структур, менталитета и повседневных практик, унаследованных от царского периода. Это концептуальное напряжение усиливается, с одной стороны, серьезным разрывом между государственными политиками ускорения модернизации и стойкостью традиционных моделей поведения — что отчетливо проявляется в остром расколе между городской и сельской средой, — а с другой стороны, критической дистанцией между официальными правовыми нормами и фактическим повседневным поведением, принятым бессарабским населением в исследуемый период.

Теоретическая значимость исследования заключается в осуществлении научного анализа компонентов повседневной жизни, характерных для приграничного румынского пространства (Бессарабия 30-х годов XX века), с классификацией и иерархизацией факторов, определявших образ жизни местного населения. В работе исследуется характер восприятия и ассимиляции макроструктурных изменений (политической, административной и законодательной реинтеграции в состав румынского государства) на микроисторическом уровне отдельными индивидами и общинами.

Практическая ценность исследования определяется фактологической и аналитической базой изучения истории Бессарабии в исследуемый период. Научное содержание диссертации может быть внедрено в систему образования посредством включения новых содержательных единиц, специальных курсов или лекционных модулей, посвященных межвоенной истории румын. Материалы исследования могут быть использованы музейными учреждениями Республики Молдова и Румынии для проектирования, организации и документального обеспечения постоянных или временных экспозиций, посвященных эволюции частной и повседневной жизни в указанных хронологических рамках.

Подтверждение полученных результатов: аспекты исследуемой проблемы были представлены в 6 статьях, опубликованных в аккредитованных национальных научных журналах (1 в журнале, индексируемом в SCOPUS; 1 категории В+; 4 категории В), 1 статья в международном научном журнале, 3 статьи, представленных на международных научных конференциях, 6 статей представленных на международном симпозиуме, 2 статьи на национальной научной конференции с международным участием, 7 тезисных докладов на национальных научных мероприятиях, 4 статьи в национальных научных сборниках.

FONDOS AUREL

**VIATA COTIDIANA ÎN BASARABIA ANILOR '30 AI SECOLULUI AL XX-LEA
611.02. ISTORIA ROMÂNILOR (PE PERIOADE)**

611.02. ISTORIA ROMÂNILOR (PE PERIOADE)

Rezumatul tezei de doctorat în istorie

Aprobat spre tipar: 30 septembrie 2026
Hârtie offset reciclată. Tipar digital
Coli de tipar: 1,5

Formatul hârtiei 60 x 84/16
Tiraj: 40 ex.
